

بررسی مزایا استفاده از اقسام روش های باروری نوین از دیدگاه فقه امامیه و علم

پزشکی و حقوق ایران

سمیرا مظفری لقا^۱، محمود آقاجانی^۲

۱- کارشناس ارشد حقوق خانواده، گروه حقوق و معارف اسلامی، واحد کرمان، دانشگاه آزاد اسلامی، کرمان، ایران

۲- دکتری فقه و حقوق اسلامی، استادیار گروه فقه و مبانی حقوق اسلامی، واحد کرمان، دانشگاه آزاد اسلامی، کرمان،

چکیده

تلقیح مصنوعی یک رویکرد درمانی است، که در اواخر قرن بیستم برای درمان ناباروری در زوجین شکل گرفت. این روش در سال ۱۷۶۵ در ماهیان آغاز و در نهایت به درمان ناباروری در انسان منتهی گردید. پژوهش حاضر به منظور بررسی دیدگاه های فقه امامیه و حقوق ایران در مورد باروری مدرن و از نوع توصیفی - تحلیلی و روش جمع آوری اطلاعات آن کتابخانه ای می باشد. استفاده از این روش ها دارای یکسری مزایای است که مزایای فقهی آن، صاحب فرزند شدن بدون هیچ اقدام حرام. از نظر قانونی، زوجین دچار مشکلات فرزندخواندگی نیستند. و از نظر پزشکی، زمانی که درمان اختلالات ناباروری زوجها با درمان دارویی اثر بخش نباشد انجام می شود. این روش درمانی از دیدگاه فقها جایز و صحیح و از نظر حقوقی نیز دارای اعتبار و مطابق با مصلحت و بقای خانواده می باشد. همچنین به یکسری نتایج نیز دست یافته ایم، از جمله اینکه اینگونه کودکان به لحاظ نسب، به صاحبان اسپرم و تخمک ملحق شده و با آنها دارای نسب قانونی و رابطه نسبی می شوند. **کلمات کلیدی:** باروری های نوین، فقه امامیه، حقوق ایران

۱- مقدمه

از آنجا که امید به بقا و ادامه نسل برای انسان ها فطری است و یک نوع کمال محسوب می شود امروزه نیز توسعه و گسترش علم پزشکی منجر شده است تا موضوع ناباروری از طریق اهدا و دریافت جنین و تلقیح مصنوعی درمان شود و زوجین دیگر به دلیل نداشتن فرزند رنج نمی برند و به سبب این امر کانون خانوادگی آنها منجر از هم پاشیدگی و تخریب نمی شود و زوجین این روش را بر قبول و سرپرستی اطفال بدون سرپرست ترجیح داده و با مشکلات پیرامون فرزند خواندگی مواجهه نمی شوند در این خصوص یکسری نظرات مخالف و موافق وجود دارد که هر یک از آنها دلایل خاص خود را در جهت اثبات نظر خود ارائه می کنند .

این موضوع از آن جهت که خانواده یکی از نهاد های مقدس و ارزشمند اجتماع می باشد و از جمله اهداف مهم در هر ازدواجی توالد و تولید نسل می باشد دارای اهمیت می باشد تا آنجا که عدم تحقق آن منجر به تزلزل زندگی زوجین می شود از این رو طبق قانون کودک حاصل از جنین اهدایی ، فرزند زوجین محسوب می شود و پس از رسیدن به سن کبر حتی باید در صورت تمکن مالی نفقه والدین خود را پرداخت کند . و مجلس شورای اسلامی نیز قوانین خاصی در زمینه اجاره رحم به تصویب رسانده است.

۲- تعریف تلقیح و اقسام آن

تلقیح باب تفعیل و به معنای آبستن کردن می باشد و ثلاثی مجرد آن لقح ، به معنای آبستن شدن جنس مونث است.

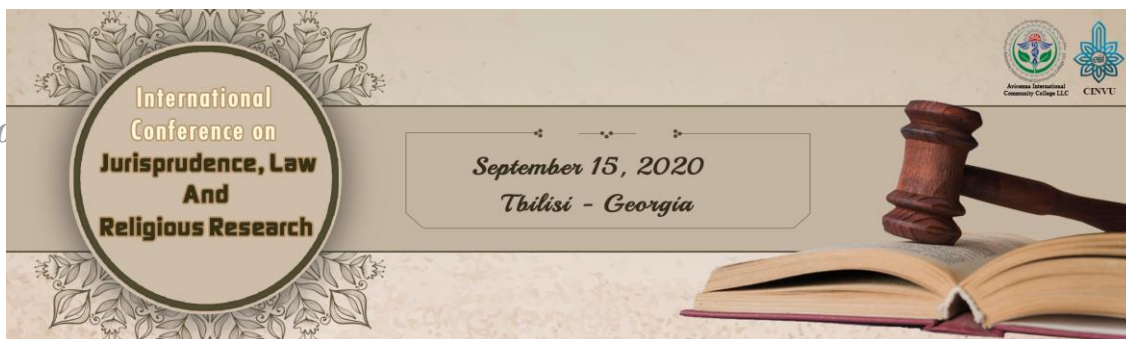
تلقیح در لغت از واژه لقح به معنی آبستن کردن و آبستن شدن جنس مونث می باشد (دهخدا، ص ۶۰۸۲) و خود کلمه تلقیح به معنی باردار کردن و لقاح به معنی باردار شدن است . و در علم پزشکی به معنی مایه کوبی و تزریق واکسن به بدن جهت پیشگیری به کار می رود . (خلیل، ۱۳۷۰، ص ۱۳۶) و به ۲ صورت طبیعی و مصنوعی انجام می شود .

در تلقیح طبیعی عمل لقاح به صورت طبیعی و از طریق آمیزش و مقاربت جنسی بدون آنکه در ایجاد آن ابزاری مورد استفاده قرار گرفته باشد صورت می گیرد . در تلقیح مصنوعی عمل لقاح میان اسپرم مرد و تخمک زن به وسیله ابزار پزشکی و یا هر طریقی به جز نزدیکی و مقاربت جنسی برای باروری و تولید مثل انجام می شود . (صفایی ، امامی ، مختصر حقوق خانواده ، ۱۳۹۵، ص ۳۶۳)

۳- اقسام روش های درمان ناباروری و مزایای استفاده از آنها

۳-۱- لیزر هچینگ

اطراف تخمک را لایه ای بنام زونا پلوسیدا پوشانده است. این لایه باعث محافظت تخمک و جنین شده و مانع جدا شدن سلول های جنین از یکدیگر می شود. و پس از وارد شدن یک اسپرم به تخمک مانع ورود اسپرم های بعدی می شود. که در روز پنجم پس از لقاح به طور طبیعی این لایه نازک شده و به کمک آنزیم هایی که از جنین و دیواره رحم ترشح می شوند پاره می شود.

در لقاح آزمایشگاهی بعضی عوامل مانع نازک شدن زوناپلوسیدا و پارگی آن در اثر آنزیم‌ها می‌شوند. به همین دلیل محققان راه‌هایی را برای پاره کردن زوناپلوسیدا به صورت مصنوعی ابداع کرده‌اند. یکی از این روش‌ها استفاده از اشعه لیزر است. به این صورت که بر روی بخشی از دیواره جنین یا به عبارت دیگر زوناپلوسیدا تابیده می‌شود و طولی حدود ۳۵ تا ۴۰ میکرومتر از زونا را حذف می‌کند. به این فرآیند لیزر هچینگ گفته می‌شود. به لحاظ علم پزشکی از جمله مزایای استفاده از این روش در خصوص بیمارانی که سن آن‌ها بیش از ۳۷ سال است و یا یک دوره انتقال جنین ناموفق را تجربه کرده‌اند استفاده می‌شود. همچنین برای بیمارانی که دوره انتقال جنین منجمد شده دارند نیز استفاده می‌شود و امکان بارداری را برای این افراد محقق می‌شود.

از نظر فقهی نیز در این نوع از باروری از آن جهت که هیچگونه فعل حرام و یا مقدمه فعل حرامی صورت نمی‌گیرد در نتیجه استفاده از آن جایز شمرده شده و مزیت آن به جهت سبب فرزند دار شدن زوجین ارضای نیاز فطری آن‌ها قلمداد می‌شود.

۳-۲- PGD یا تشخیص پیش از لانه‌گزینی جنین

در این روش شانزده الی هیجده ساعت بعد از انجام لقاح، تخمک‌ها را ارزیابی کرده و آن دسته که دارای دو پیش هسته هستند را کشت می‌دهند سپس در روز سوم هنگامی که جنین در مرحله ۶ تا ۸ سلولی است یک یا دو بلاستومر را جدا و ارزیابی می‌کنند تا عملیات لقاح به درستی انجام پذیرد.

از جمله مزایای استفاده از این نوع روش باروری می‌توان امکان تحقق باروری و فرزند دار شدن در خصوص

۱- بیمارانی که بیش از ۳ بار عمل (IVF) یا میکرواینجکشن انجام داده‌اند، اما منجر به حاملگی نشده است.

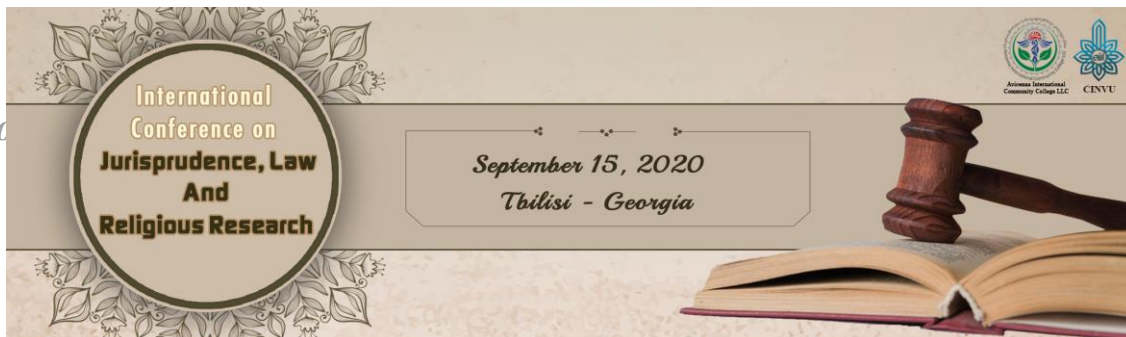
۲- هنگامی که سن خانم بیش از ۳۵ سال باشد. ۳- مواقعی که ناهنجاری‌های ساختاری مانند ترانس لوکیشن (جابه‌جا شدن قطعات کروموزومی) در آزمایش کاریوتایپ زوجین وجود دارد. می‌توان نام برد.

۳-۳- میکرواینجکشن یا تزریق اسپرم داخل تخمک

در این روش یک اسپرم در محیط آزمایشگاه داخل یک تخمک تزریق می‌شود که به دنبال آن لقاح و تقسیم سلولی صورت می‌گیرد و جنین تشکیل می‌شود عمدتاً در مواردی به کار می‌رود که اسپرم مرد از نظر تعداد، تحرک و یا شکل کیفیت لازم را ندارد یا چندین مورد عمل (IVF) انجام شده و به نتیجه نرسیده است.

از جمله مزایای استفاده از این روش به لحاظ پزشکی این است که حتی اگر یک اسپرم سالم از مرد وجود داشته باشد این عمل قابل انجام می‌باشد و همچنین اگر بیمار فاقد لوله رحمی باشد نیز مشکلی در انجام این عمل به وجود نمی‌آید. به لحاظ فقهی نیز در این روش از آنجا که لقاح بین اسپرم و تخمک زوجین انجام می‌گیرد در نتیجه چون فعل حرام و حتی مقدمه فعل حرامی نیز صورت نمی‌گیرد در نتیجه جایز شمرده شده و مورد تایید می‌باشد و از آن جهت که نیاز فطری زوجین را برای داشتن فرزند رفع می‌نماید دارای مزیت می‌باشد.

۳-۴- لقاح خارج رحمی یا I.V.F

در این روش درمانی در تمام مواردی که شرایط رسیدن اسپرم به تخمک در رحم فراهم نباشد (آخوندی، ۱۳۸۴، ص ۲۲) در روز عمل، نمونه اسپرم از مرد و تخمک از زن تحت یک بیهوشی کوتاه و موقت گرفته می‌شود سپس اسپرم و تخمک در آزمایشگاه جنین‌شناسی در محیط کشت در مجاور یکدیگر قرار داده می‌شوند تا اسپرم خودش وارد تخمک شده و آن را بارور کند (فلاحیان، جلالیان، ۱۳۸۱، ص ۲۰۲) و در نهایت پس از تقسیم سلولی، جنین پس از ۴۸ تا ۷۲ ساعت به رحم زن منتقل می‌شود تا در آنجا لانه‌گزینی نموده و بارداری انجام شود.

از جمله مزایای استفاده از این روش درمانی نیز به لحاظ پزشکی این است که چنانچه قبل از انتقال جنین، عمل لقاح قابل مشاهده می‌باشد و در صورتی که اسپرم با تخمک لقاح پیدا نکند می‌توان در نوبت‌های بعدی شرایط لقاح را تغییر داد. همچنین اگر بیمار فاقد لوله‌های رحمی باشد نیز بدون مشکل، عملیات لقاح و باروری انجام می‌گیرد. از نظر فقهی نیز این روش هم از مورد تایید و مشروع تلقی شده و از آنجایی که تامین نیاز فطری زوجین را می‌نماید داری مزیت می‌باشد. (صادقی مقدم، موحدی ساوجی، ص ۲۰۸، ۲۰۹)

۴- تلقیح مصنوعی از دیدگاه فقهای امامیه

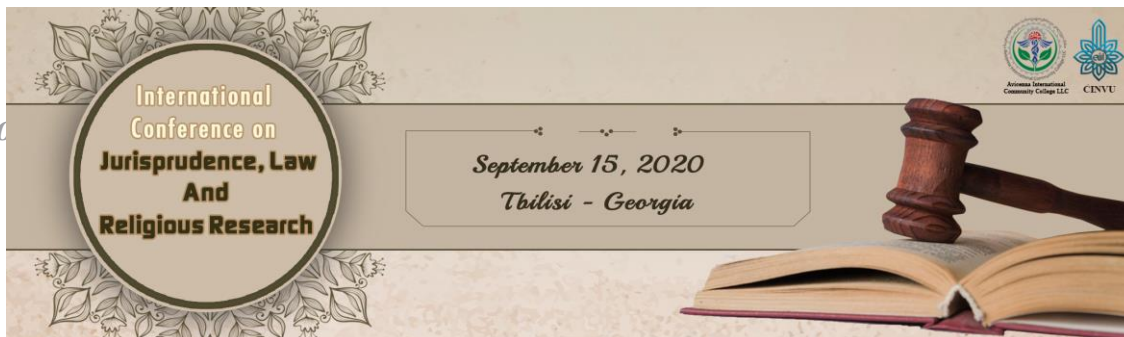
۴-۱- مبانی فقهی و ادله فقهای امامیه پیرامون باروری های پزشکی

در عصر حاضر پیرامون باروری های پزشکی با روش هایی که امروزه به کار رفته می‌شود پیشینه فقهی وجود ندارد و تنها از آیات و روایات و مسایل فقهی مرتبط و کلیات فقه شیعه و همچنین براساس ادله و روایات خاص مربوط به شیوه های غیر طبیعی باروری و تولید مثل می‌توان نسبت به احکام این نوع از باروری های پزشکی استنباط نمود. (رضانیا، ۱۳۸۳، ص ۳۲)

در احکام اسلام نیز موضوع تلقیح مصنوعی به صورتی که در حال حاضر به لحاظ علمی و عملی مطرح می‌باشد سابقه ای وجود ندارد و عنوان تلقیح مصنوعی را در متون و منابع اسلامی، اخبار و احادیث صدر اسلام نمی‌توان یافت. اما با توجه به اصول کلی حاکم بر حقوق اسلامی می‌توان مبانی نظری فقها و حقوقدانان را در خصوص جواز یا منع باروری های پزشکی بیان نمود. اصل اساسی و مهم در خصوص باروری های نوین پزشکی با توجه به نظر اکثر مراجع و علمای اسلام و حقوقدانان مجاز بودن تلقیح در خصوص مواردی است که بین زوجین رخ می‌دهد و غیر مجاز بودن و عدم جواز در خصوص سایر روش ها و اقسام تلقیح مصنوعی می‌باشد.

در بررسی و تبیین مبانی فقهی و حقوقی باروری های پزشکی مهمترین سند دین شناسی در این خصوص با توجه به آیات قرآن قاعده کلی حاکم بر عالم خلقت می‌باشد زیرا از آنجا که اساس خلقت بر پایه زوجیت بوده و از مهمترین فلسفه های آفرینش دو جنس بودن خلقت انسان می‌باشد. در واقع این هدف ضرورت تولد انسان را بر اساس رابطه طبیعی و خونی اثبات نموده و عدم امکان مبارزه و مخالفت با روند حاکم بر خلقت او را در عالم می‌رساند. (تقی زاده، شاکری، غروی، ۱۳۹۴، ص ۵۷)

الف- قاعده حاکم بر عالم خلقت

عدم امکان مبارزه و مخالفت با تغییر در روند طبیعی خلقت انسان براساس آیات قرآن شاهکار آفرینش خلقت بشری می باشد که وجود آن در اثر آمیزش نطفه زن و مردی که بر اساس عقد نکاح بایکدیگر پیوند نموده و بر هم محرم شده اند شکل گرفته و از این آفرینش به وجه احسن و با رعایت عدالت تعبیه شده است و دست یافتن به آن جز با پیروی از اصول حاکم بر این نظام امکان پذیر نمی باشد، به طوری که خداوند در این خصوص در آیه ۲ سوره دهر می فرماید: به هر که بخواهد نعمت فرزند را ارزانی می کند "انا خلقنا الانسان من نطفه امشاج نبتليه فجعلناه سميعا بصيرا"، همچنین در آیه ۴۹ و ۵۰ سوره شوری بیان می کند با وجود کهولت سنی حضرت ابراهیم و زکریا و همچنین عقیمی همسر آنان زیباترین مخلوقش را به آنها ارزانی کرده است. "الله ملک السموات و الارض یخلق ما یشاء یحب لمن یشاء انا و یهب لمن یشاء الذکور شوری او یزوجهم ذکرانا و انا و یجعل من یشاء عقیما انه علیم قدیر همچنین آیه ۳۰ سوره روم نیز نشان دهنده همین ویژگی می باشد. "فأقم وجهک للدين حنیفا فطره الله التي فطر الناس علیها لا تبدیل لخلق الله ذالک الدین القیم ولكن اکثر الناس لا یعلمون". در واقع مطابق این آیه اولاً قانونگذاری خداوند استوار و پایدار می باشد و از هر گونه افراط و تفریط و تعدی به دور می باشد ثانیاً قانونگذاری خداوند مطابق نیازهای انسان و پاسخگوی فطرت است، ثالثاً گذر زمان باعث ناکارآمدی آن نمی شود زیرا هماهنگی با فطرت و متن خلقت می باشد، رابعاً همه انسانها براساس فطرت پاک الهی آفریده شده اند و حقیقت دین توحیدی باعث بارور شدن ارزش ها و آشکار شدن استعدادهای درونی انسان می شود، خامساً آنچه که باعث قوام زندگی انسانها می شود متابعت از چنین قانونگذاری می باشد و همه انسانها نیز مخاطب آن می باشند همچنین بر اساس آیه ۷ سوره سجده و آیه ۶۴ سوره غافر و آیات ۲۷ و ۱۸۹ سوره آل عمران و آیه ۱۸ سوره انعام نیز در هر جز آفرینش انسان حکمت و تدبیر وجود داشته و اصول حاکمیت، قدرت، حکمت و نظم و ترتیب بر آن استوار می باشد. (تقی زاده، شاکری، غروی، ۱۳۹۴، ۵۷-۶۱)

۴-۲- ادله فقهای امامیه پیرامون باروری های نوین پزشکی

الف- آیات

- ۱- قل للمؤمنات یغضن من ابصارهن و یحفظن فروجهن (نور ۳۱)
- ۲- الذین هم لفروجهم حافظون الا علی ازواجهم او ما ملکت ایمانهم فانهم غیر ملومین فمن ابتغی وراء ذلک فاولئک هم العادون (مومنون ۷-۵)
- ۳- حرمت علیکم امهاتکم و بناتکم و اخوتکم و عماتکم و خالاتکم و بنات الاخ و بنات الاخت و امهاتکم الاتی ارضعکم و اخواتکم من الرضاعة و امهات نسائکم و ربائبکم اللاتی فی حجورکم من نسائکم الاتی دخلتم بهن فان تکنونوا دخلتم بهن فلا جناح علیکم و حلال ابنائکم الذین من اصلابکم و ان تجمعوا بین الاختین الا ما قد سلف ان الله کان غفورا رحیما (نسا ۲۳)

در واقع بر اساس آیات مذکور قائلین به منع تلقیح به "یحفظن فروجهن" و "الذین و لفروجهم حافظون الا علی ازواجهم .." استناد نموده و معتقدند که باید فروج از هر چیزی اعم از نگاه و لمس و در اختیار دیگران گذاشتن

جهت پرورش جنین پاک نگهداشته شده و حفظ شود و در مقابل آنهایی هم که معتقد به جایز بودن این روش ها می باشند بیان می دارند که از هیچ یک از آیات مذکور مساله زنا و حرمت تلقیح استنباط نمی شود در نتیجه با استناد بر اصل اباحه حکم بر جواز صادر می نمایند. (میر هاشمی، ۱۳۸۳، ص ۸)

ب- روایات

۱- روایت علی بن سالم از امام صادق؛

ان اشد الناس عذابا يوم القيامة رجالا اقرا نطفته (نطفه عقاب) فی رحم یحرم علیه؛ شدیدترین عذاب در روز قیامت عذاب مردی است که نطفه خود را در رحم زنی نامحرم بریزد. (الحر العاملی، ۱۴۱۲، ص ۲۳۹)

۲- روایت پیامبر به نقل از صدوق و به بیان حر عاملی

لن یعمل ابن آدم عملا اعظم عند الله عزوجل من رجل قتل نبیا او اماما او هدم الکعبه التي جعلتها الله قبله لعباده او افرغ مائه فی امراه حراما؛ در میان کارهایی که بنی آدم انجام می دهد کاری بدتر و گرانتر بر خداوند عزوجل از کشتن پیامبر یا امام یا خراب کردن کعبه که خداوند آن را برای بندگانش قبله قرار داده یا ریختن منی از روی حرام توسط مرد در رحم زنی نمی باشد. (الحر العاملی، ۱۳۹۰، ج ۱۴، ص ۲۳۹)

۳- روایت احمد بن علی بن ابی طالب طبرسی در کتاب احتجاج از امام صادق

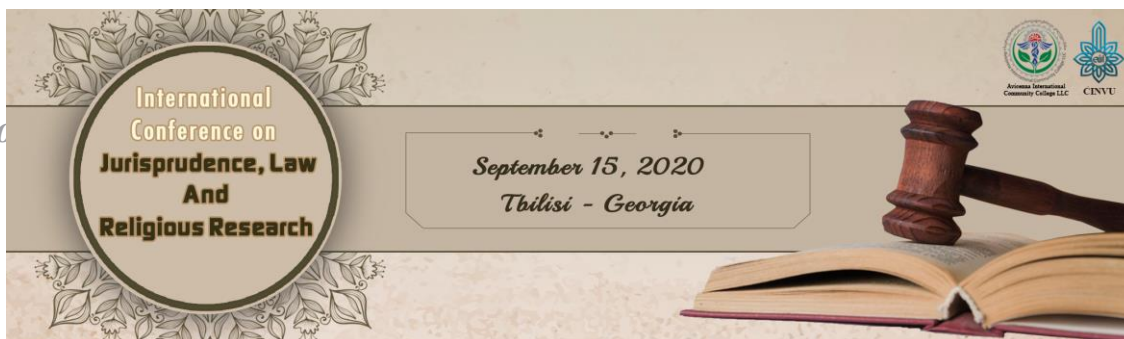
ان زندیقا قال له لم حرم الله الزنا قال لما فيه من الفساد و ذهاب الموارث؛ زندیقی از امام صادق پرسید چرا خداوند زنا را حرام گردانیده؟ حضرت فرمودند چون باعث فساد و از بین رفتن نظام ارث می شود. (الحر العاملی، ۱۳۹۰، ج ۱۴، ص ۲۷۰)

برخی در خصوص این حدیث اینگونه بیان نموده اند که حدیث مذکور دلالت بر حکمت تحریم زنا به دلیل به هم ریختن نظام خویشاوندی و ارث بری می باشد و همین حکمت نیز در خصوص حرمت تلقیح مصنوعی نیز وجود دارد.

۴- صحیح شعیب حداد: قلت لابی عبدالله

رجل من موالیک یقراک السلام و قد اراد ان یتزوج امراه و قد وافقته و انت تامره؛ فقال ابو عبدالله هو الفرج و امر الفرج شدید منه یكون الولد و نحن نحتاط فلا ینزوجها؛ به امام صادق عرض کردم مردی از دوستانان به شما سلام می رساند. وی قصد دارد با زنی زیبا که با طلاق غیر مطابق سنت از شوهرش جدا شده ازدواج نماید زن نیز با این کار موافق است ولی آن مرد نمی خواهد بدون اجازه شما به این کار اقدام کند آیا اجازه می دهید؟ امام صادق فرمود این امر به فرج (مسائل آمیزشی) مربوط می شود که از آن فرزند متولد می شود احکام و دستورات در این مورد سخت است در چنین مساله ای ما احتیاط می کنیم پس با او ازدواج نکند. (الحر العاملی، ۱۳۹۰، ج ۱۴، ص ۲۷۰)

در واقع حدیث مذکور دلالت بر این امر دارد که در مسایل مربوط به فرج و تولد فرزند می بایست رعایت احتیاط نمود و احتیاط را واجب دانست هرچند که اصل اولی در شبهات تحریمیه برائت می باشد. بر اساس روایات

مذکور قائلان به جواز اینگونه استدلال می کنند که چاره جز حمل احتیاط بر استحباب وجود ندارد و با آوردن صیغه جمع و استناد دادن احتیاط به خودشان (نحن نحتاط) فهیده می شود. و قائلان به حرمت نیز با این استدلال که نفس ریختن نطفه در رحم زنی نامحرم به هر نحو که باشد حرام است آن را جایز نمی دانند.

۴-۳- اصول و مبانی زیر بنایی فقه شیعه

درک مبانی احکام و برقراری ارتباط میان احکام و هماهنگی نمودن آنها با یکدیگر در جهت تدوین قواعد و نظریه های فقهی برای رسیدن به مقاصد و اهداف دین مستلزم شناخت اصول حاکم بر آنها می باشد که عبارتند از اصل حسن و قبح عقلی، اصل عدل الهی، اصل تبعیت احکام از مصالح و مفاسد واقعی، اصل فطری بودن احکام شرعی می باشند و بر اساس این اصول، مبانی دین برای حکم کردن مصلحت اشخاص می باشد و هر مسئله ای که از عدالت و مصلحت خارج شود نمی تواند داخل شریعت و احکام آن شود. (رحیمیان، ۱۳۷۹، ص ۲۶-۲۲)

احکام شرعی نیز مبتنی بر مصالح و مفاسد می باشند و خداوند بر اساس مصلحت ذاتی هر عملی آن را واجب یا حرام معرفی می کند. در واقع وجوب و حرمت احکام به جهت جلب منفعت و دفع مفسده می باشد.

۵- دیدگاه فقهای امامیه پیرامون تلقیح مصنوعی

۱-۵- دیدگاه فقهای امامیه در خصوص تلقیح بین همسران

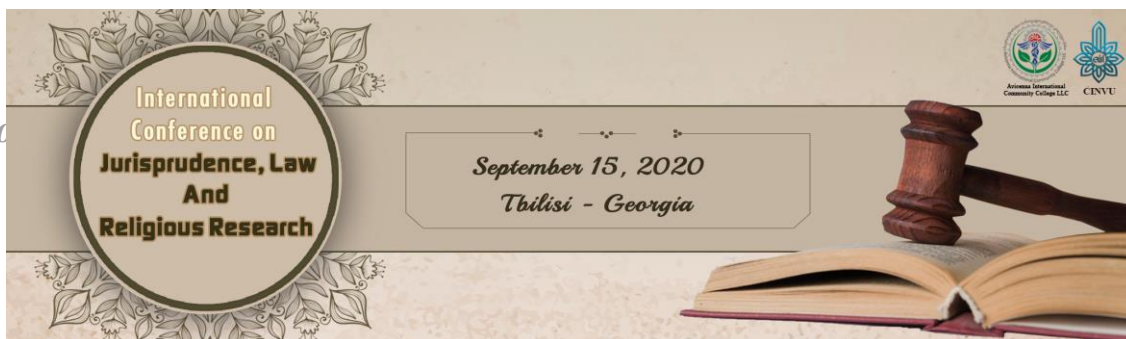
در گذشته برخی از فقها از جمله ایت الله بروجردی و میلانی آن را جایز نمی دانستند (امامی، ۱۳۹۰، ص ۳۶۲) اما در حال حاضر اکثر فقها آن را جایز دانسته و تجویز می کنند. (خویی، ۱۴۱۲، ص ۲۷؛ تبریزی، ۱۴۲۳، ص ۴۶۱؛ سیستانی ۱۴۱۷ق، ص ۴۶۲)

دلیل جواز این قسم از باروری را نیز اینگونه بیان می دارند از آنجایی که نطفه از اسپرم و تخمک زوجین بسته شده و تنها عمل لقاح از طریق غیر متعارف صورت گرفته است و عمل حرامی رخ نداده و هیچیک از عناوین حرام بر آن صدق نمی کند در نتیجه دلیلی مبنی بر حرمت آن وجود نداشته و با استناد به اصل براءت شرعی و عقلی حکم بر جواز آن داده می شود. (مومن، ۱۴۱۵ق، ص ۸۰)

۲-۵- دیدگاه فقهای امامیه در خصوص تلقیح بین غیر همسران (دو بیگانه)

این قسم از باروری در ادله فقهی به طور خاص عنوان نشده است اما فقها با استناد به عمومات و اطلاقات ادله جواز یا حرمت موافقان این نوع باروری اندک و محدود به ایت الله خامنه ای و موسوی بجنوردی می شود و مخالفان آن فراوان می باشد. (العبدالخانی، موسوی، ۱۳۹۶، ص ۳۲)

۶- جایگاه تلقیح مصنوعی در حقوق ایران

باروری های نوین در قوانین بسیاری از کشورها از جمله ایران سابقه ندارد (امامی ۱۳۹۰، ص ۳۷۶) ولی در دکتین و نظریات حقوقدانان و آرای دادگاه های کشور های غربی و بعضا در این اواخر در پاره ای از قوانین این کشورها مطرح شده است. (وطن خواه ، ۱۳۸۶ ، ص ۱۳۷)

ناصر کاتوزیان ، اسدالله امامی و سید حسین صفایی از دیدگاه روان شناختی به این موضوع پرداخته و نسبت به آن مخالفت کرده اند و در بیان دیدگاه های خود این گونه استدلال نموده اند که لقاح مصنوعی هر چند که آسایش و آرامش خانواده و زندگی را تامین می کند اما در مقابل زن شوهر را در معرض فشارهای روانی قرار می دهد و اگر طفل فاقد خصوصیات مورد نظر زوجین باشد منجر به عدم علاقه شوهر نسبت به او می شود و به همین دلیل آن را نوعی زنا تلقی می کنند که صورت مصنوعی به خود گرفته است و معتقدند که از یک طرف باعث تنزل درجات انسانی می شود و از طرف دیگر باعث نزدیکی ندانسته با محارم می شود (صفایی، امامی ۱۳۹۵، ص ۱۰۰) به علاوه به لحاظ علمی و اخلاقی نیز زیان بار بوده و منجر به بی بندباری جنسی زن می شود ، طبق دیدگاه آن ها در صورت جواز ، اسپرم یا تخمک از بیگانه اگر معلوم النسب باشد دچار اخلاص روانی و حقارت برای کودک تا آخر عمر می شود و اگر مجهول النسب هم باشد علاوه بر عدم امنیت روانی باعث محرومیت طفل از حقوق خود می شود. (رضا نیا ، ۱۳۸۲، ص ۱۱۳)

۷- روش های مجاز تلقیح مصنوعی

در روش های لقاح مصنوعی (داخل رحم و خارج رحم) و تطابق آن با قانون اهداء می توان روش های مجاز درمان نازایی را به کمک اصول حقوقی و نظریات فقهی به ترتیب زیر بیان نمود :

۱- تلقیح اسپرم و تخمک زن و شوهر قانونی و شرعی در خارج از رحم و در محیط آزمایشگاهی و انتقال جنین حاصله به زوجین نازای متقاضی جنین به صورت محرمانه.

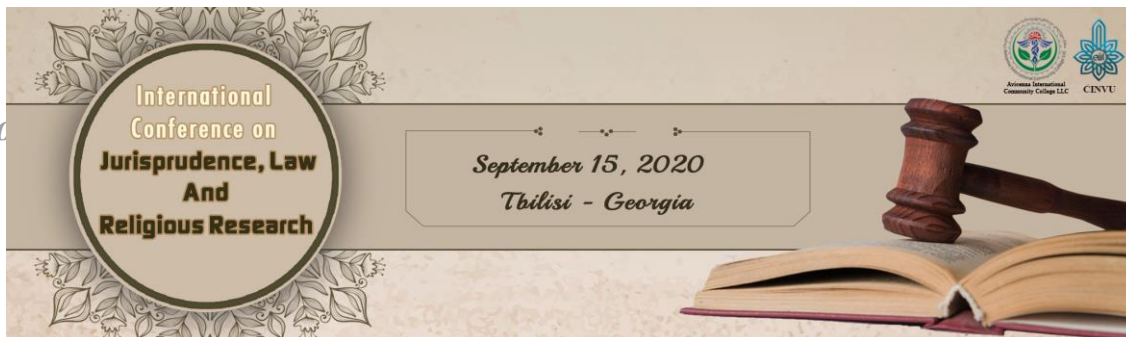
۲- تلقیح اسپرم و تخمک زن و شوهر قانونی و شرعی در خارج از رحم و در محیط آزمایشگاهی و انتقال جنین حاصله به رحم زوجه .

۳- انتقال اسپرم اخذ شده زوج با لوله آزمایشگاه به داخل رحم زوجه مرد صاحب اسپرم.

۴- لقاح اسپرم شوهر سالم با تخمک زوجه نابارور در خارج از رحم و انتقال جنین حاصله به رحم زوجه همان زوج .

۵- لقاح اسپرم شوهر سالم با تخمک زن موقت یا زن دوم مرد در خارج از رحم و انتقال جنین به داخل رحم زوجه دائمی اول . (کردی ، ۱۳۹۴، ص ۱۲۹)

سایر روش های باروری در حکم روش های غیر مجاز قلمداد می شود و در قانون نسبت به آن ها قاعده ای وضع نشده است و به لحاظ سکوت قانون در این گونه موارد ، مراکز درمان ناباروری نمی توانند انواع روش های دیگر را به عنوان لقاح داخل رحمی یا خارج رحمی استفاده کنند و قضات دادگاه ها هم نیز به جز روش «۱» حق اتخاذ تصمیم در این زمینه و صدور مجوز را ندارند.

۸- مزایا و مصالح باروری های نوین از دیدگاه فقها امامیه

۸-۱- پاسخگویی به نیاز فطری و حس غریزی انسان به داشتن فرزند

تلقیح مصنوعی بین زوجین را می توان در جهت درمان ناباروری از این حیث که باعث بهرمندی زن از لذت مادری، تحکیم بنیاد خانواده، عدم ارتکاب زنا و موافق با مصلحت می باشد استفاده نمود. (صفایی، امامی، ۱۳۸۵، ص ۱۰۹، ۱۰۸)

۸-۲- نفی عسر و حرج خانواده

از آنجا که نداشتن فرزند سبب حرج و مشقت برای زوجین و در مقابل داشتن آن باعث استحکام خانواده ها می شود از این رو بر اساس قاعده "نفی عسر و حرج" در اسلام برای مسلمانان هیچ عسر و حرجی پذیرفته نمی باشد و تلقیح بین زوجین بر طرف کننده عسر و حرج آن ها و سبب ایجاد مودت بین زوجین می شود موافق با مصلحت محسوب شده و استفاده از آن ها مادامی که مقدمه فعل حرام نباشد یا در اثر فعل حرام صورت نگیرد جایز شمرده اند. (صمدی اهری، ۱۳۸۲، ص ۸۶-۸۵)

۸-۳- کاهش مشکلات خانواده و اجتماع

از آنجا که تلقیح مصنوعی در مقایسه با سایر راههای داشتن فرزند دارای مزایای خانوادگی و اجتماعی می باشد و با استفاده از این گونه روش های بارداری دیگر مشکلات ناشی از فرزند خواندگی از جمله کمبود های جسمی، روحی و اخلاقی و یا عدم اعتمادی که زوجین نسبت به گذشته این اطفال دارند و همچنین مشکلاتی از قبیل روابط بین پدر و مادر حقیقی طفل و پدر خوانده و مادر خوانده دیگر ایجاد نخواهد شد و ثبات خانواده و اجتماع از بین نمی رود. بر همین اساس مطابق مصلحت تلقی می شود و جایز می باشند.

نتیجه گیری :

پس از بررسی ها و تحقیقات انجام گرفته پیرامون موضوع باروری های نوین در حد توان و بضاعت تلاش گردید تا با استفاده از یافته های علمی و مبانی دینی و استناد به نظر دانشمندان، فقها و حقوقدانان مبانی فقهی و حقوقی روش های جدید باروری را مشخص و بیان نماییم. با توجه به آیات قرآن و روایات معصومین و تأکید شرع مقدس اسلام بر اهمیت ازدواج و فرزند دار شدن زوجین و بقای نسل این نتیجه حاصل شد که شرع مقدس اسلام هیچ گونه عسر و حرجی را برای مکلف خود قرار نمی دهد. همچنین استفاده از این نوع باروری ها مانند هر عمل و اقدام دیگری که انجام می شود یکسری مزایا و مصالحی نیز به دنبال دارد. دیدگاه فقها در خصوص این قسم از باروری ها، به این صورت می باشد که هر جا تلقیح حاصل ترکیب اسپرم مرد با تخمک زن باشد چنانچه بین آن ها رابطه زوجیت وجود داشته باشد و مقدمات حرام به دنبال نداشته باشد فقها به اتفاق آن ها را مشروع و صحیح دانسته و فتوا بر جایز بودن استفاده از آن ها را صادر نموده اند زیرا تحقق آن باعث تحکیم و استواری خانواده می شود و نیاز فطری زوجین نیز به این طریق پاسخ داده می شود از جمله این روش ها که می توان نام برد مانند تلقیح

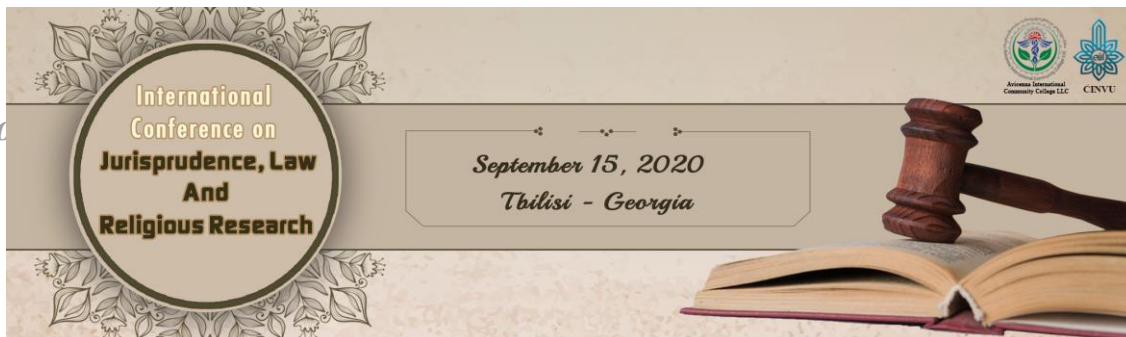

اسپریم زوج با زوجه خودش ، یا تلقیح اسپرم مرد با تخمک همسر دوم خودش و انتقال نطفه به رحم زوجه در این حالات چنانچه توأم با مقدمات حرام نباشد و جز موارد عسر و حرج تلقی شوند جایز می‌باشند اما در خصوص حالتی که در آن تخمک شخص بیگانه به رحم زن منتقل می‌شود تا با اسپرم مرد ترکیب شود و یا در اثر ترکیب اسپرم و تخمک دو نفر بیگانه در محیط آزمایشگاه تلقیح انجام شود در این صورت فقها تحقق این امر را جایز ندانسته و فتوا بر منع آن داده‌اند زیرا عواقب و آثار آن متوجه نسل و نسب پدر و مادر و وضعیت آینده کودک می‌شود و همچنین منجر به متزلزل شدن زندگی زناشویی و آرامش خانواده می‌شود زیرا به لحاظ روانی اثر سو برای زوجین باقی می‌گذارد در خصوص استفاده از روش مادر جانشین و رحم جایگزین نیز این نتیجه حاصل شد که هر چند به واسطه روش مذکور ، اخلاق حسنه ، نظم عمومی جامعه به خطر می‌افتد اما به جهت تأکید ادیان الهی به ویژه دین اسلام بر فرزند آوری ، تحقق اغراض شریعت مقدم شمرده می‌شود و در خصوص این قسم از باروری فقها به اتفاق نظر آن را جایز دانسته و تجویز می‌نمایند منوط به اینکه مقدمه حرام در آن صورت نگیرد. از دیگر یافته‌هایی که بدست آوردیم مصالح و مزایای استفاده از این روش‌ها بود که عبارتند از

- ۱- استفاده از این روش‌ها نیاز فطری و حس غریزی انسان به داشتن فرزند را پاسخ می‌دهد که تحقق این امر منجر به تحکیم بیان خانواده می‌شود .
- ۲- سبب نفی عسر و حرج در خانواده می‌گردد زیرا از آنجایی که نداشتن فرزند باعث مشقت و سختی برای خانواده‌ها می‌شود استفاده از این روش‌ها سبب مودت و دوستی بیشتر بین زوجین می‌گردد.
- ۳- منجر به کاهش مشکلات خانواده و اجتماع می‌شود زیرا با استفاده از این روش‌ها زوجین با مشکلات ناشی فرزند خواندگی دیگر مواجهه نمی‌شوند .

منابع و مأخذ

- ۱- قرآن کریم
- ۲- آخوندی ، محمد مهدی ، ۱۳۸۴ ، آشنایی با لقاح طبیعی ، لقاح خارج رحمی و ضرورت استفاده از گامت جایگزین در درمان ناباروری ، مجموعه مقالات ، تهران ، سمت و پژوهشکده ابن سینا
- ۳- الحر العاملی محمد بن الحسن ، ۱۴۱۲ق ، وسائل الشیعه ، ج ۱۵ ، قم ، موسسه آل البیت
- ۴- الحر العاملی ، محمد بن الحسن ، ۱۳۹۰ ، وسائل الشیعه الی تحصیل مسائل الشریعه ، ج ۱۴ ، بیروت ، دار احیاء التراث العربی
- ۵- امامی ، اسدالله ، ۱۳۹۰ ، مطالعه تطبیقی نسب در حقوق ایران و فرانسه ، تهران ، چاپ پنجم
- ۶- تبریزی ، جواد ، ۱۴۲۳ق ، صراط لنگاه ، قم ، دارالصدیقه الشهیده
- ۷- خلیل ، جر ، ۱۳۸۲ ، ترجمه کتاب المعجم العربی الحدیث . سیدحمید طیبیان فرهنگ لاروس عربی به فارسی . ، تهران ، امیرکبیر ، ج اول ، چاپ ۱۴
- ۸- خوبی ، ابوالقاسم ، ۱۴۱۲ق ، توضیح المسائل ، قم ، انتشارات مدینه العلم
- ۹- دهخدا ، علی اکبر ، ۱۳۴۱ ، لغت نامه دهخدا ، ، تهران انتشارات دانشگاه تهران ، ج ۴
- ۱۰- رحیمیان ، سعید ، ۱۳۷۹ ، فلسفه فقه : فقه و زمان ، شیراز ، نوید شیراز

- ۱۱- رضایا معلم ، محمد رضا ،۱۳۸۳، باروری های پزشکی از دیدگاه فقه و حقوق ، پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی ، پژوهشگاه فقه و حقوق قم ، بوستان کتاب قم ، انتشارات دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم، چ اول
- ۱۲- سیستانی ،علی ، ۱۴۱۷ق ، منهاج الصالحین ، قم ، مکتب السید السیستانی
- ۱۳- صفایی ،سید حسین ، امامی ، اسد الله ، ۱۳۸۵ ، حقوق خانواده ، ج ۳ ، تهران ، انتشارات میزان
- ۱۴- صفایی ،حسین ، امامی ، اسد الله ، ۱۳۹۵ ، مختصر حقوق خانواده ، تهران ، انتشارات میزان
- ۱۵- صمدی اهری ، نسب ناشی از لقاح مصنوعی در حقوق ایران و اسلام ، تهران ، کتابخانه گنج دانش
- ۱۶- مومن ،محمد ، ۱۴۱۵ق ، کلمات سدیده فی مسائل جدید ، قم ، موسسه النشر الاسلامی
- ۱۷- مومن قمی ، محمد ، ۱۳۸۵ ، فقه و احکام پزشکی ، ترجمه و تحقیق و تدوین : محمد مهدی بهداروند ، قم ، دفتر انتشارات اسلامی وابسته به جامی مدرسین حوزه علمیه
- ۱۸- العبد الخانی ،ساجده ، موسوی ،سید علی ، ۱۳۹۶ ، تلقیح مصنوعی از منظر فقه و حقوق ، دو فصلنامه علمی ترویجی مطالعات فقه اسلامی و مبانی حقوق ، سال یازدهم ، شماره ۳۵ ، ص ۴۴-۲۹
- ۱۹- تقی زاده ، مهدیه ، شاکری گلپایگانی ، طوبی ، میر خانی ، عزت السادات ، غروی نائینی ، نهله ، ۱۳۹۴ ، باروری های پزشکی و بررسی مبانی فقهی و حقوقی آن با تاکید بر ضرورت تامین مصالح شریعت ، فصلنامه حقوق پزشکی ، سال نهم ، شماره ۳۵ ، ص ۱۵۴-۵۴
- ۲۰- رضا نیا معلم ، محمدرضا ، ۱۳۸۲ ، نظریه ها - قوانین و مبانی مشروعیت باروری پزشکی ، فصلنامه رهنمون ، تهران ، سال اول دوره جدید ، شماره ۲ ص ۶۰-۲۵
- ۲۱- صادقی مقدم ، محمدحسن ، موحدی ساوجی ، محمد ، ۱۳۹۳ ، بررسی تطبیقی نسب کودکان حاصل از جنین آزمایشگاهی در حقوق ایران و آمریکا ، مجله علمی پژوهشی مطالعات حقوق خصوصی ، دوره ۴۴ ، شماره ۲ ، ص ۲۲۳-۲۰۷
- ۲۲- فلاحیان ، معصومه ، جلالیان ، شیرین ، ۱۳۸۱ ، بیماری های زنان و ناباروری ، تهران ، انتشارات سنجش دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی ، شماره ۲۲ ص ۱۹۷-۱۸۷
- ۲۳- کردی ، رضا ، ۱۳۹۴ ، تبیین قانون و آیین نامه نحوه اهدای جنین به زوجین نابارور و بررسی خلا های قانون گذاری آن ، فصلنامه مجلس ، شماره ۸۳ سال ۲۲ ص ۱۲۴-۱۵۰
- ۲۴- میر هاشمی ، سرور ، ۱۳۸۳ ، تلقیح مصنوعی در اندیشه فقهی - حقوقی و موافقان و مخالفان آن ، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی ، ص ۳۴-۱
- ۲۵- وطن خواه ، رضا ، ۱۳۸۶ ، تلقیح مصنوعی از دیدگاه اخلاق و حقوق کیفری ، فصلنامه حقوق پزشکی ، سال اول ، شماره اول ، ص ۱۶۴-۱۳۳